

Nr 49.

Ankom till Riksdagens kansli den 29 april kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen
angående upphörande af Endre pastorats prebendeegenskap.
(2:a A.)*

I en den 4 mars 1910 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 139, har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att Endre och Hejdeby församlingars pastorat må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Visby.

Till åberopade statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen anført följande:

»Endre pastorat, som består af Endre och Hejdeby församlingar, är prebende till teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Visby. I pastoratet är endast kyrkoherde anställd. I sitt den 20 december 1900 afgifna betänkande och förslag beträffande den kyrkliga indelningen och organisationen har prästlöneregleringskommittén beträffande pastoratet i fråga — under förutsättning att detsamma frigjordes från sin prebendeegenskap — föreslagit, att, med indragning af kyrkoherdebeställningen såväl i Follingbo pastorat som i Endre pastorat, sistnämnda pastorat äfvensom Follingbo församling förenades med Barlingbo pastorat till ett pastorat med kyrkoherde och komminister, hvilka borde bo, den förre i Barlingbo och den senare i Endre.

Å kyrkostämma den 7 augusti 1908 beslöto Endre och Hejdeby församlingar att göra underdånig framställning därom, att Kungl. Maj:t tacktes vidtaga åtgärder i syfte att pastoratets egenskap af prebende måtte upphöra, dock endast under det bestämda villkor, att pastoratet icke finge sammanslås med eller uppgå i något annat pastorat, utan finge fortfarande hafva egen kyrkoherde, vid val af hvilken pastoratet önskade hafva samma rätt som de flesta andra pastorat hade vid val af sina kyrkoherdar.

Med underdåniga yttranden af domkapitlen i Visby och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län blef ifrågavarande framställning af sistnämnda myndighet öfverlämnad till Kungl. Maj:t.

Domkapitlet anförde i sitt den 19 augusti 1908 afgifna utlåtande, att det otvifvelaktigt vore principiellt riktigt, att prebendeinstitutionen afskaffades, och att särskildt i föreliggande fall ytterst stora svårigheter mötte att få pastoralvården i församlingarna skött på ett tillfredsställande sätt. Domkapitlet ansåge sig därför böra, utan att ingå på de af församlingarna uppställda villkor och önskemål, lifligt förorda, att pastoratets prebendeegenskap måtte snarast möjligt upphöra.

Jämväl Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hvars utlåtande är dagteckadt den 20 augusti 1908, förklarade sig såväl ur principiell synpunkt som med hänsyn till i orten rådande förhållanden hålla före, att det för själavårdens behöriga uppehållande samt för en tillfredsställande tillsyn å kyrko- och skolärendena inom pastoratet vore önskligt, att dess prebendenatur upphäfdes. Beträffande frågan, huruvida under angifna förutsättning pastoratet lämpligen borde bibehållas såsom själfständigt pastorat eller möjligen införlifvas med något annat, hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande funnit sig sakna anledning att i denna del af ärendet för det dåvarande afgifva vidare yttrande.

På grund af nådig remiss har härefter kammarkollegium i ärendet låtit höra prebendeinnehafvaren, lektorn G. Grath, samt med hans yttrande äfvensom eget underdånigt utlåtande af den 24 september 1908 inkommit till Kungl. Maj:t.

Lektorn Grath har för sin del icke haft något att erinra mot bifall till ansökningen, men har anhallit att, om densamma bifölles, varda bibehållen vid den honom enligt nådiga cirkuläret den 28 april 1882 tillkommande rätten att mot prebendepastoratets afstående erhålla fyllnad i den med hans tjänst förenade lön till det belopp, hvartill inkomsten af pastoratet funnes i lönestat upptagen eller vid lönereglering beräknad.

För egen del har kammarkollegium till en början meddelat följande.

Pastoratet vore enligt nådiga brefvet den 6 juli 1722 af konsistoriell natur. Gällande lönereglering för kyrkoherden därstädes hade fastställts genom nådig resolution den 21 oktober 1869 och upphörde att äga tillämpning den 1 maj 1920. Lönen, som vid regleringen beräknats till 2,500 kronor, uppginge enligt prästlöneregleringskommitténs tabeller för ecklesiastikåret 1896—1897 till 2,468 kronor. Prebendeinnehafvarens inkomst af prebendet vore i lönestaten upptagen till 1,072 kronor. Folkmängden i pastoratet hade den 31 december 1907 uppgått till 547 personer på en areal af 45,78 kvadratkilometer. — Vidare har kollegium erinrat om prästlöneregleringskommitténs redan af mig omförmälda förslag.

Under återopande i nu tillämpliga delar af hvad kammarkollegium i ett den 18 mars 1898 gemensamt med statskontoret afgifvet underdånigt utlåtande anfört i fråga om önskvärdheten af teologie lektors-prebendernas indragning funne sig dock kollegium, med hänsyn till senare inträffade förhållanden, böra ifrågasätta, om indragningen af Endre pastorats prebendeegenskap lämpligen borde ske under nu löpande löneregleringsperiod. Då nämligen det af prästlöneregleringskommittén framlagda förslaget om indragning af kyrkoherdebefattningen i Endre till folkmängd och areal obetydliga pastorat, för hvilken indragning skäl, såvidt kunde bedömas, icke torde saknas, icke emot pastoratets uttalade önskan att varda bibehållet såsom eget pastorat torde kunna vinna definitivt afgörande förrän i sammanhang med företagandet af ny lönereglering för prästerskapet därstädes, syntes det blifva nödigt att — på det att en eventuell omreglering af Endre pastorat ej skulle förhindras eller fördröjas genom tillsättandet af en ordinarie kyrkoherde därstädes — kyrkoherdebefattningen efter prebendeegenskapens upphörande tillsattes allenast på förordnande tills vidare under nu löpande löneregleringsperiod. Men då härigenom skulle tillskapas en anordning, som knappast kunde anses innebära en förbättring i de förhållanden i afseende å församlingsvården, som nu vore rådande i pastoratet, samt anordningen för öfrigt ej skulle stå i öfverensstämmelse med de uttryckliga förutsättningar, under hvilka den underdåniga ansökningen gjorts, ansåge sig kammarkollegium böra hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t icke i anledning af samma ansökning finna någon åtgärd för närvarande böra vidtagas för pastoratets frigörande från prebendeegenskapen.

Sedan därefter öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 12 oktober 1908 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande i ämnet och därvid på de af Kungl. Maj:ts befallningshafvande anförda grunder tillstyrkt framställning om upphörande af Endre pastorats prebendenatur, lämnades domkapitlet i Visby genom nådig remiss tillfälle att inkomma med under-

dånigt yttrande i anledning af hvad kammarkollegium i ärendet anført. Sådant yttrande afgafs af domkapitlet den 4 augusti 1909, därvid domkapitlet, som hört församlingarna, i afskrift bifogat utdrag af protokoll förda vid kyrkostämmor med församlingarna den 2 maj, den 16 juni och den 22 juli 1909.

I nämnda yttrande anförde domkapitlet: På de grunder, som vore angifna i kyrkostämmobeslutet den 7 augusti 1908, hade församlingarna förklarat sig icke kunna afstå från det uppställda villkoret, att församlingarna äfven för framtiden skulle få utgöra ett själfständigt pastorat, hvarjämte de förklarade sig vidhålla framställningen om upphäfvandet af pastoratets prebendenatur, äfven om pastoratet ej under nuvarande löne-regleringsperiod kunde erhålla ordinarie kyrkoherde. I afseende å löne-förmåner åt en blifvande kyrkoherde i församlingarna ville dessa, därest kyrkoherden finge af dem väljas, garantera en årlig inkomst af 3,300 kronor jämte fri bostad och vedbrand.

Ett sådant erbjudande vore — enligt domkapitlets mening — ett utom-ordentligt kraftigt bevis på församlingsbornas brinnande intresse för att få egen inom pastoratet bosatt kyrkoherde; det visade otvetydigt, att pastoratet ej tvekade att för sitt länge närda önskemål göra särdeles kännbara ekonomiska uppoffringar. Tydligt vore ock — fortsätter domkapitlet — att en ordnad pastoralvård aldrig kunde beredas Endre pastorat förrän den otidsenliga och för både pastor och församlingsbor besvärande prebendenaturen upphörde att hvila på detta pastorat. Den kostnad, som åsamkades statsverket för utfyllande af nuvarande prebendeinnehafvarens lön såsom lektor, måste anses motvägd af den direkta fördelen för staten, att lektorn mera odeladt än förut finge ägna sina krafter åt befattningen som lärare.

Sedermera har statskontoret, på grund af nådig remiss, den 27 januari 1910 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet. Härvid har statskontoret i likhet med kammarkollegium vidhållit ämbetsverkens i underdånigt utlåtande den 18 mars 1898 gjorda uttalande angående önskvärdheten af indragning af, bland annat, de med teologie lektorsbefattningar förenade prebenden. Statskontoret anför därefter följande. I sitt nu föreliggande utlåtande hade visserligen kammarkollegium såsom skäl för att icke för närvarande skulle vidtagas åtgärd för Endre pastorats frigörande från prebendeegenskapen framhållit, att det, med hänsyn till å ena sidan väckt fråga om indragning af kyrkoherdebefattningen i Endre och å andra sidan den af vederbörande kyrkostämma uppställda fordran, att Endre och Hejdeby församlingar fortfarande skulle vara själfständigt pastorat, torde blifva nödvändigt

att tillsätta den nya kyrkoherden i pastoratet allenast på förordnande tillsvidare under nu löpande löneregleringsperiod, samt att den härigenom tillskapade anordning knappast kunde anses innebära en förbättring och för öfrigt ej skulle stå i öfverensstämmelse med de uttryckliga förutsättningar, under hvilka den underdåniga ansökningen gjorts. Men då pastoratsborna numera förklarat sig anse prebendeegenskapens upphörande äfven i samband med en dylik anordning innebära en väsentlig förbättring samt tillika förbundit sig att tillhandahålla blifvande kyrkoherde en aflöning, som tills vidare torde få anses tillräcklig för hans anständiga utkomst, borde, enligt statskontorets förmenande, den af kammarkollegium framhållna omständigheten icke föranleda därtill, att den ur andra synpunkter önskvärda förändringen under en jämförelsevis lång tid framåt fördröjdes. På grund häraf ville statskontoret, med framhållande, att yttrande från kyrkomötet i föreliggande fråga icke syntes vara erforderligt, i underdånighet hemställa, det tacktes Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå Riksdagen att *dels* medgifva, att Endre pastorat finge upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Visby, *dels ock*, för beredande af lönefyllnad åt bemälde lektor, efter det nämnda pastorats prebendeegenskap upphört, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 1,072 kronor.

Genom nådig remiss den 1 februari 1910 anbefalldes domkapitlet i Visby att infordra och med eget utlåtande till Kungl. Maj:t öfverlämna yttrande från kyrkostämma med Endre och Hejdeby församlingar i anledning af hvad kammarkollegium och statskontoret i ärendet anført. Till åtlydnad häraf insände domkapitlet med eget utlåtande den 16 februari 1910 protokoll vid kyrkostämma med församlingarna den 13 i sistnämnda månad. Enligt detta protokoll vidhölle församlingarna sin begäran om upphäfvande af pastoratets egenskap af prebende och om rätt att för framtiden få utgöra ett själfständigt pastorat, äfven om det skulle blifva nödvändigt att ställa kyrkoherdebeställningen på vakans under nuvarande löneregleringsperiod, detta dock endast under villkor att domkapitlet förbunde sig att, vid tillsättande af vikarie, såvidt möjligt vore, förordna den prästman, som församlingarna önskade få. Till vikarie ville församlingarna icke garantera högre aflöning än den genom nådiga resolutionen den 21 oktober 1869 till kyrkoherden i Endre fastställda. Endast en af församlingarna vald kyrkoherde erhöile förut angifna summan af 3,300 kronor i årlig lön.

I senast omförmälda yttrande anför domkapitlet följande.

Att Endre pastorats egenskap af prebende snarast möjligt måtte upp-

höra vore fortfarande domkapitlets lifliga önskan. Visserligen skulle domkapitlet helst sett, att, om prebendeegenskapens upphörande blefve en verklighet, det lilla offervilliga pastoratet genast hade fått skrida till val af egen kyrkoherde, men skulle ööfvervinnerliga hinder möta för sakens ordnande på sådant sätt, ansåge domkapitlet i likhet med församlingarna, att det måste bli en afsevärd förbättring af nuvarande förhållanden, äfven om kyrkoherdebefattningen komme att tillsättas allenast på förordnande tills vidare under nu löpande löneregleringsperiod. Församlingarna kunde tydligen då med ganska stor visshet påräkna att ständigt få hafva sin själasörjare bosatt inom pastoratet, ty nog funnes alltid extra ordinarie prästmän, som önskade erhålla ett dylikt vakansförordnande, om ock aflöningen ej blefve större än hvad som bestämts i löneregleringsresolutionen, hvilket ju på grund af församlingarnas nu afgifna förklaring skulle bli fallet, därest omöjligt vore att erhålla något lönетillskott från prästerskapets löneregleringsfond. Klart vore nämligen, att platsen äfven i sådant fall blefve af extra ordinarierna eftersökt, enär den i alla händelser i ekonomiskt afseende vore betydligt förmånligare än en vanlig vicepastorsbefattning. Att domkapitlet för öfrigt ock vid platsens tillsättande skulle taga största möjliga hänsyn till församlingarnas därvidlag uttryckta önskemål vore gifvet. På grund af det anförda tillstyrkte domkapitlet bifall till statskontorets i ärendet gjorda hemställan.

Sedan jag nu redogjort för det hufvudsakliga innehållet i de till ärendet hörande handlingarna, tillåter jag mig för egen del anförä följande. Krafvet på vederbörande prebendepastorats förvandling till vanliga prästgäll har redan i åtskilliga fall medfört indragning af prebendena. För bifall till nu föreliggande framställning om upphörande af Endre pastorats prebendeegenskap hafva såväl prebendeinnehafvaren som samtliga i ärendet hörda myndigheter, med undantag af kammarkollegium, uttalat sig. De skäl, som af kollegium åberopats för dess hemställan, att åtgärd för närvarande icke måtte vidtagas för pastoratets frigörande från prebendeegenskapen, äro, såsom angifvits, icke af principiell natur, utan föranledda endast af betänkligheter i afseende å lämpligheten att under nu löpande löneregleringsperiod indraga prebendet i fråga. Dessa betänkligheter skulle, enligt kammarkollegii mening, bestå däri, att det blefve nödigt, att — på det att en eventuell omreglering af Endre pastorat ej skulle förhindras eller fördröjas genom tillsättandet af en ordinarie kyrkoherde därstädes — kyrkoherdebefattningen efter prebendeegenskapens upphörande tillsattes allenast på förordnande tills vidare under nu löpande löneregleringsperiod,

samt att en sådan anordning, hvilken knappast kunde anses innebära en förbättring i de i pastoratet i afseende å församlingsvården rådande förhållanden, för öfrigt ej skulle stå i öfverensstämmelse med de uttryckliga förutsättningar, under hvilka ansökningsen gjorts. Pastoratsborna hafva dock numera förklarat sig anse prebendeegenskapens upphörande äfven i samband med en anordning af nyss angifvet slag innebära en väsentlig förbättring. Äfven domkapitlet har vitsordat förmånen af berörda anordning. Lika med statskontoret anser jag därför den af kammarkollegium åberopade omständigheten icke böra föranleda därtill, att den ur andra synpunkter önskvärda förändringen under en jämförelsevis lång tid framåt fördröjes.

Man bör därför med stöd af hvad som anförts för prebendeegenskapens upphörande skrida till åtgärder härför. Nu hafva församlingarna visserligen å kyrkostämma den 13 februari 1910 uppställt det villkor, att till vikarie skulle, om möjligt, förordnas den prästman, som församlingarna själfva önskade erhålla. Beträffande församlingarnas kraf i berörda hänseende vill jag erinra om domkapitlets i dess senaste yttrande gjorda uttalande, att domkapitlet gifvetvis vid förordnande af vikarie i pastoratet skulle taga största möjliga hänsyn till församlingarnas därvidlag uttryckta önskan.

Med anledning af hvad i ärendet förekommit, finner jag mig alltså böra tillstyrka bifall till framställningen i fråga.

Huru prästämbetet inom pastoratet under den närmaste tiden lämpligen kan, i händelse prebendeegenskapen bortfaller, blifva uppehållet, och huru dess utöfvare må erhålla skäliga aflöningsförmåner framgår af de utaf mig omförmälda handlingarna i ärendet. Den nuvarande prebendeinnehafvaren, teologie kandidaten Gustaf Fritiof Grath är enligt gällande bestämmelser skyldig att, om och när Kungl. Maj:t så beslutar, afträda prebendepastoratet mot fyllnad i den med tjänsten förenade lön till belopp, hvartill inkomsten af prebendepastoratet finnes i lönestat upptagen. Detta öfverensstämmer ock med Graths egen önskan och intet hinder möter från hans sida för frågans lösning. Prebendets afskiljande från lektorstjänsten torde dock, för att angelägenheterna må hinna vederbörligen ordnas, ej böra ske tidigare än vid utgången af snart inträdande nya ecklesiastikår.

Såsom kammarkollegium nämnt, är prebendeinnehafvarens inkomst af prebendet i lönestaten upptagen till 1,072 kronor. För erhållande af medel till fyllande af lektorslönen till erforderligt belopp, när prebendet indrages, borde — i sammanhang med att Riksdagens samtycke till indragningen påkallas — hos Riksdagen begäras ökande af anslaget till allmänna

läroverken med en motsvarande summa, eller 1,072 kronor. Med erforderlig framställning i sistnämnda hänseende torde dock böra anstå till Riksdagen 1911, enär, enligt hvad känt är, åttonde hufvudtiteln redan behandlats af Riksdagens kamrar. Den del af den för ändamålet erforderliga summan 1,072 kronor, som skulle komma att belöpa på tiden den 1 maj—den 31 december 1911, lärer utan svårighet kunna gäldas med besparingarna å ifrågavarande anslag.

Ett spörsmål, som i föregående fall af teologie lektorsprebendens indragning varit å bane, är det om behovet af Kyrkomötets bifali vid hvarje särskildt tillfälle. Då förutvarande chefen för ecklesiastikdepartementet år 1908 vid underdånig anmälan af anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel föredrog frågan om indragning af Vinköls teologie-lektors-prebende, redogjorde han för de skäl, på grund af hvilka numera i dylika fall Kyrkomötets samtycke ej vore af nöden. Jag hänvisar i afseende härå till hvad i nyssnämnda ärende förekom och vill här allenast erinra, dels att Kyrkomötet år 1898 förklarade sig medgifva, att, bland andra, Endre pastorat finge upphöra att vara prebende under villkor att för kompetens till teologie lektorsbefattningar fordrades, att sökanden inför teologisk fakultet aflagt teologisk examen eller teologiskt disputationsprof, dels ock att detta villkor blifvit uppfyllt genom den ändring i läroverksstadgan §§ 177 och 180, som vidtogs genom nådig kungörelse den 1 november 1907.»

På grund af hvad departementschefen till stöd för framställningen anfört får utskottet hemställa,

att Riksdagen må medgifva, att Endre och Hejdeby församlingars pastorat må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Visby.

Stockholm den 29 april 1910.

På statsutskottets vägnar;

G. BILLING.